

Però tots sols no podríem aconseguir aquestes fites. Comptam amb el suport de diferents institucions i també de moltes persones implicades a fer de la nostra una cultura cada vegada més gran i més oberta.

En aquest exemplar hi ha moltes hores de feina per part dels investigadors, moltes hores de dedicació per part de la Comissió Organitzadora de les Jornades i moltes hores de gestió i implicació per part de diferents institucions.

Ara tots tenim el deure de fer que aquests coneixements arribin a com més gent millor, que siguin coneixements vius i també susceptibles d'ampliar, millorar, revisar. Així tots feim una Inca millor.

Bona lectura i enhorabona a tots.

Rafel Torres Gómez
Batle d'Inca

La pervivència de Ramon Llull a les portes del setè centenari de la seva mort

XIV JORNADES D'ESTUDIS LOCALS

Dr. Mons. Jordi Gayà Estelrich

Ens trobam a les portes del setè centenari de la mort de Ramon Llull (1232-1316). Se celebrarà del mes de novembre de 2015 al mes de novembre de 2016. Diverses institucions ja han posat fil a l'agulla perquè aquesta efemèride sia festejada com hauria de ser. Ho propicia, entre d'altres motius, el record de la celebració del sisè centenari, entorn a 1916, que significà una empena rellevant per a revitalitzar la presència de Ramon Llull a Mallorca i a Catalunya. Ara, l'avinentesa ens ofereix una bona ocasió per a fer un estat de la qüestió, un programa d'investigació i una proposta per al futur.

En una trobada d'historiadors com la que ara estam inaugurant, pot ser profitós convidar-nos a orientar durant aquests anys l'estudi a aspectes relacionats amb Ramon Llull i el Lul·lisme.

És això encara necessari? D'entrada, si atenem a la bibliografia sobre Ramon Llull o a les vegades que és anomenat, pensem en els carrers, edificis, institucions o premis que duen el seu nom, semblaria que no. I tanmateix la realitat és que hi ha quasi un abisme entre la presència del nom de Ramon Llull i el coneixement real del personatge.

Posem per exemple les seves obres. Hi ha un gran desconeixement no sols d'aquelles on Llull exposà de forma acadèmica el seu sistema (l'Art) o les seves opinions teològiques o científiques, sinó també d'aquelles que publicà amb l'esforç didàctic de divulgar les seves propostes religioses i socials.

Una de les raons d'aquest fet rau en la dificultat per al lector actual del llenguatge emprat per Llull. Les formes i el vocabulari de la llengua catalana emprada per Llull representen una dificultat afegida a l'exotisme del seu univers mental respecte de la cosmovisió del lector actual. Per accessibles aquests dos aspectes representa una tasca editorial que, al meu entendre, no ha trobat encara uns principis metodològics adequats.

D'aquí resulta la paradoxa que en aquests darrers anys comptem amb menys edicions d'obres de Ramon Llull en català que no en traduccions a altres llengües, com és ara en castellà, portuguès, alemany, italià, anglès, francès i altres.

De tota manera hi ha també iniciatives encoratjadores. Els llocs que mantenen la memòria del mestre (Randa, Miramar, Sant Francesc) són prou visitats per illencs i turistes, o programats

com a itineraris culturals. Hi ha grups de docents que treballen per produir material didàctic que pugui acostar la figura de Llull als distints nivells de l'ensenyament, començant amb els més petits. També en el camp de les arts, de la música i de la pintura, sovint es recorda i se celebra la figura de Ramon Llull. Pots ser, doncs, hauríem de parlar d'una remor de fons, d'un caliu que cova i segueix viu, encara que poques vegades passi a les primeres portades dels diaris o obri els noticiaris dels mitjans audiovisuals.

Tal vegada perquè habitam aquesta memòria de baixa intensitat ens sorprenen més les notícies de l'èxit de Ramon Llull en altres països: la creació de centres dedicats a l'estudi de la seva obra, la publicació suava esmentada de traduccions dels seus llibres, l'atenció específica que se li dedica a congressos, fins i tot la invocació de la seva inspiració per part de grups pacifistes.

Són aquests fets els que marquen el punt de partida per a la celebració del VII centenari, que hauria de portar com a fruit el reforçament i la difusió de la seva figura.

En aquests inicis de les Jornades, voldria, per tant, especificar un poc més les dades que defineixen l'actualitat de la investigació sobre Ramon Llull, referint-me a tres aspectes:

Centres dedicats especialment a la seva figura, la producció bibliogràfica en què no es reflecteix la investigació i, molt resumidament, els principals temes d'estudi del moment actual.

1. Els centres de recerca sobre Ramon Llull

1.1. Maioricensis Schola Lullistica (MSL)

La més veterana institució lul·lística tengué els seus inicis en el 1937, encara que amb anterioritat també una altra excel·lent institució illenca havia inclòs en el nom una referència a Ramon Llull. Em referesc a la Societat Arqueològica Lul·liana, fundada l'any 1880. De manera semblant a aquesta, l'MSL funcionà segons el model dels centres d'estudis locals que en la primera meitat del segle XX es multiplicaren arreu de l'Estat espanyol i que s'aplegaven sota el paraigua del Consejo Superior de Investigaciones Científicas.

La finalitat de l'MSL era la de coordinar els estudis existents i promoure la presència de Llull en el medievalisme universitari europeu, que en les dècades 30-50 del segle passat experimentava un notable creixement i una profunda renovació. En aquest sentit, foren mestres de l'MSL els més destacats medievalistes europeus d'aquells anys.

Una altra finalitat de l'MSL era la de promoure la publicació de les edicions crítiques de les obres de Ramon Llull, especialment les que va escriure en llatí, ja que en aquells mateixos anys estava en marxa l'edició de les *Obres de Ramon Llull*, que havia iniciat la Comissió Editora Lul·liana. Les edicions de l'MSL s'iniciaren amb la publicació d'alguns fascicles amb obres breus. Després, amb col·laboració amb el Raimundus Lullus Institut de Freiburg, es programà definitivament la col·lecció "Raimundi Lulli Opera Latina" (ROL), que començà a publicar-se a Mallorca l'any 1959, per després ser integrada en la sèrie *Corpus Christianorum Continuatio Medievalis*, publicada a Bèlgica i que a hores d'ara ja ha editat 34 volums.

Per tal de promoure i difondre la investigació sobre Ramon Llull, l'any 1957 es fundà la revista *Estudios Lulianos*, actualment *Studia Lulliana*.

1.2. Raimundus Lullus Institut de l'Albert-Ludwigs-Universität de Freiburg (Alemanya)

En el període esmentat de creixement del medievalisme europeu, es crearen centres d'investigació a diferents universitats alemanyes, com és ara els dedicats a Tomàs d'Aquino a Colònia i a Albert Magne a Bonn. L'any 1957 el professor de Freiburg Friedrich Stegmüller fundà el Raimundus Lullus Institut. Stegmüller tenia en projecte dues gran recerques dedicades a inventariar, una, els manuscrits existents amb comentaris a les Sentències de Pere Lombard, i l'altra, els manuscrits amb comentaris a la Bíblia. Després de la seva mort, el seu deixeble Charles Lohr continuà aquesta línia d'investigació amb l'inventari de tots els manuscrits de comentaris a obres d'Aristòtil, mentre un altre deixeble ho féu amb els sermons. La publicació dels resultats d'aquestes quatre investigacions fou capital per a l'estudi de l'edat mitjana.

La fundació de l'RLI tenia com a objectiu quasi exclusiu l'edició crítica de les obres en llatí de Ramon Llull. S'establí un conveni amb l'Escola Lul·lística segons el qual els textos se prepararien a Freiburg i la publicació la faria l'Escola a Mallorca. Això fou possible, amb dificultats, fins al tom cinquè. A partir del sisè l'edició fou assumida per l'editorial Brepols, de Bèlgica, que, com ja s'ha indicat, inclogué les obres de Llull en la seva col·lecció "Corpus Christianorum. Continuatio Mediaevalis", que és certament una de les col·leccions d'obres antigues i medievals més prestigioses i més difoses, present a les biblioteques universitàries d'arreu del món. Un detall curiós d'aquesta edició fou que s'inicià per les darreres obres escrites per Llull, per evitar el fet que sempre es començava per les primeres i mai s'arribava a port.

Per a dur a terme el seu objectiu una de les primeres passes de l'RLI fou realitzar l'inventari de tots els manuscrits d'obres de Ramon Llull, fotografiant-los; constitueixen un arxiu d'importància decisiva. Durant els darrers anys aquest arxiu ha estat penjat a Internet i s'ha fet accessible a tothom.

1.3. Càtedra Ramon Llull

Està integrada en el Departament de Filologia Catalana i Lingüística general, de la Universitat de les Illes Balears. La seva finalitat és la promoció de la investigació lul·liana especialment en l'àmbit universitari mitjançant l'ajuda a l'elaboració de tesis doctorals, l'organització de congressos, la cura de publicacions i altres activitats. D'aquestes darreres cal remarcar la gestió de la Càtedra en la reproducció en línia de tota la col·lecció de la revista *Estudios Lulianos / Studia Lulliana*.

1.4. Patronat Ramon Llull

Es tracta d'un projecte gestionat per l'Institut d'Estudis Baleàrics i que va néixer per un conveni entre el Govern balear, la Generalitat de Catalunya i la Generalitat Valenciana.

Té per finalitat l'edició de les obres de Ramon Llull en català, com a continuació i revisió de la sèrie que fou publicada a Mallorca a la primera meitat del segle (XX) i que es coneix com a ORL = *Obres de Ramon Llull*; per això la sèrie que publica el Patronat té per títol NEORL = *Nova edició de les Obres de Ramon Llull*. Se n'han publicat 11 toms.

1.5. Postulació de la causa de beatificació de Ramon Llull – Bisbat de Mallorca

Encara que el culte catòlic a Ramon Llull, amb el títol de beat i restringit a l'àmbit de l'illa de Mallorca, li fou tributat des de temps immemorials, el cert és que no s'ha aconseguit mai un reconeixement oficial i públic de la seva santedat. Per fer-ho s'ha de dur a terme un procés davant Roma que ha estat iniciat diverses vegades a la diòcesi de Mallorca. Una de les institucions que se n'ocupà fou la Causa Pia Lulliana, sostinguda tradicionalment pels Jurats de Ciutat.

Actualment el procés fa cap a la postulació sota l'autoritat del bisbe de Mallorca. La seva activitat inclou una aspecte d'investigació històrica important, com és ara la recuperació del material produït al llarg dels segles arran de la causa de canonització.

1.6. Centres integrats en l'estructura universitària

Encara que sia de forma molt resumida, cal esmentar les institucions, quasi totes integrades en alguna universitat, que han anat sorgint els últims decennis.

- 1) Centre de Documentació Ramon Llull, Facultat de Filologia, Universitat de Barcelona. Gestionen la "Base de dades Ramon Llull", on es pot trobar pràcticament tot al que un estudiós de Ramon Llull pot interessar. S'hi presenten d'una manera exhaustiva els llistats de manuscrits de les obres de Llull, les edicions, la bibliografia, la història del lul·lisme, etc.
- 2) Archivium Lullianum, Grup d'Investigació del Departament de Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana, de la Universitat Autònoma de Barcelona.
- 3) Aula Lulliana, iniciativa de la Universitat Ramon Llull, la Facultat de Teologia de Catalunya i la Universitat de Barcelona.
- 4) Universitat Nacional a Distància (UNED), Facultat de Filologia, Grup d'Investigació "Fèlix", dirigit per Julia (Júlia o Julià?) Butinyà.
- 5) Centro Italiano di Lullismo, Pontificia Università Antoniana, Roma.
- 6) Officina di Studi Medievali, Itinera Lulliana, Palermo, Sicília.
- 7) Instituto Brasileiro de Filosofia e Ciência Raimundo Lúlio.

2. La producció bibliogràfica

L'activitat d'aquests centres i l'interès per Ramon Llull en un espectre molt diversificat de camps d'investigació es tradueix en la celebració de congressos, seminaris i una quantitat ingent de publicacions.

Com a botó de mostra basti esmentar el cas del congressos de la Societat Internacional de Filosofia Medieval. Si fa uns anys s'hi presentaven dues o tres comunicacions de tema lul·lístic, actualment Ramon Llull és tema de tota una secció especial.

Un càlcul aproximat de la bibliografia lul·lística, el podem obtenir del nombre de ressenyes incloses a la revista *Studia Lulliana* i que vénen a reflectir la producció d'un any pel que fa a edicions, traduccions, llibres i articles. Les xifres del darrers anys són les següents: 2008: 108; 2009: 111; 2010: 102; 2011: 95; 2012: 94.

3. Les línies d'investigació obertes

No és la meua intenció fer un estudi historiogràfic de la investigació lul·lística contemporània ni tampoc fer-ne una avaluació. Em limito a indicar aquells aspectes que crec més destacables en la investigació actual.

D'una manera molt general, diria que la investigació actual està orientada a presentar Ramon Llull en el seu context. La singularitat de Ramon Llull, que sempre ha estat ben accentuada, és ara compresa millor en el context històric i intel·lectual de l'època. La marca de marginalitat desarrelada és substituïda per la realitat d'un personatge immers en la problemàtica del seu temps i que pren posició en les discussions, ja siguin de caràcter eclesial, polític, moral, literari o cultural. La xarxa de relacions personals que estableix Ramon Llull al llarg de la seva vida, les petjades que els esdeveniments deixen en les seves obres, la claredat almanco de part dels seus textos, considerat tot en el context històric, han adquirit una veu nova i li han valgut un lloc molt més ample en els manuals de la història cultural de l'edat mitjana.

En aquest sentit, resulta molt profitós repensar la biografia de Ramon Llull en el context social i polític. En el primer aspecte es poden esmentar les aportacions derivades de la consideració del marc econòmic que es desplega en els anys de Llull, caracteritzat per l'exploració de nous mecanismes i la recerca de nous valors. Precisament aquest aspecte, la necessitat d'una moralitat adaptada a les noves pràctiques, és el que ens permet avaluar millor molts de textos lul·lians.

En la línia de la reconsideració del context social ha tengut lloc un aprofundiment en el conegut aspecte de Ramon Llull com a escriptor en llengua vernacle, en català. El concepte de vernacularitat serveix per denominar un conjunt de fets culturals, centrats bàsicament en els testimonis escrits en català, que evidencien l'interès d'una burgesia més poderosa i extensa per accedir al llibre i a la ciència. En primer lloc compareixen les traduccions, però tot d'una es passa a la redacció original d'obres sobre temes molt diversos, com poden ser sermons, catecismes, devocionaris, compendis de temes jurídics o de medicina. La vernacularitat, per tant, implica tres aspectes: la llengua (català), el temari (eminentment pràctic) i l'índole del lector (laic). A més, la vernacularitat és un tret comú a l'Europa cultural dels darrers decennis del segle XIII.

En Ramon Llull compareixen totes els trets assenyalats. Primer en l'aspecte de les traduccions. Una de les seves primeres obres, si no la primera, és *Lògica del Gatzell*. Encara que la font del text no resulti clara, el fet és que la versió que Llull en fa en llatí i la seva traducció al català reclama com a origen els escrits en àrab d'al-Ghazali. Per altra banda, Llull mateix tradueix o fa traduir al català obres pròpies que havia escrit en àrab (seria, suposadament, el cas del *Llibre de contemplació*) o en llatí (potser el mateix *Arbre de ciència*). En repetides ocasions Llull introdueix aquestes traduccions explicitant-ne els motius, que s'adiuen amb el que voldria definir el concepte de vernacularitat.

Allà, però, on destaca per damunt tot la figura de Ramon Llull és en la seva escriptura en català. Fa ja molt de temps que els estudiosos han rebutjat l'antiga creença que Llull emprava el català per a les obres 'literàries', mentre que per als temes 'seriosos' seguia usant el llatí. Això és del tot fals. Llull no elegí la llengua segons els temes dels seus escrits, sinó segons els lectors a qui es dirigia.

I una ampli cercle de les persones que vol atreure per al seu programa missioner i reformador són precisament laics que desitgen, o necessiten, aprendre i expressar-se en llengua vernacle. Ara bé, això que condiciona el llenguatge i la conceptualització per part del lector en el cas de

Llull és també el que condiciona la creativitat per part de l'autor. Ramon Llull és un laic, en el seu estat de vida i en l'origen estructurant del seu pensament. Remarc: he dit "origen estructurant", perquè és innegable que al llarg de la seva obra Llull entra en diàleg i s'apropia en part de l'expressió clerical dominant i així es manifesta en molts d'escrits seus.

No m'estendré més en aquests aspectes, que són, en realitat, el programa de bona part de la investigació actual. Em bastarà indicar que, en la meua opinió, a partir d'aquí hem de reconsiderar de bell nou el pensament lul·lià, fins i tot en el seu nucli més original, és a dir l'Art.

Conclusió

Era el meu propòsit parlar de la pervivència de la figura de Ramon Llull tot fixant la mirada en la celebració del centenari. He recordat quins són els principals centres que estimulen la pervivència de Ramon Llull i els camps oberts a la investigació. Hi ha, certament, molts d'altres camps. Basta pronunciar el terme *lul·lisme*. És a dir, la presència de Llull al llarg de la història de la filosofia, o la tradició que s'ha apropiat el seu nom sense tenir gaire a veure amb la seva doctrina, o la seva petjada, sovint motiu de conflicte, en la història social de Mallorca, o la seva memòria en l'art i en la cultura popular, o la reivindicació fecunda de la seva figura en la creació literària, i un llarg etcètera.

Potser el conjunt sembla inabordable, però, vist un poc més de prop, segur que resulta engrescador per preparar successives Jornades com les que ara començam.

“Father-president Payeras”: recerca i revisió de la documentació americana

XIV JORNADES D'ESTUDIS LOCALS

M. Magdalena Payeras Capellà

Llorenç Payeras Capellà

1. Introducció

La trajectòria del Fill Il·lustre d'Inca Marià Payeras a Califòrnia es reflecteix en nombrosa documentació. La gran majoria d'aquesta documentació, però, es troba a l'altra banda de l'Atlàntic. Els documents originals de l'època es troben repartits en arxius i biblioteques americanes, sobretot a l'Alta Califòrnia.

A més de la documentació original, existeix bibliografia més recent en què molts historiadors han treballat de forma específica sobre la figura de qui va ser president de les missions de Califòrnia i comissari-prefecte o bé de forma genèrica sobre les missions, la tradició humana a Califòrnia o l'evolució de les tribus indígenes. En tota aquesta bibliografia apareix informació rellevant del missioner inquer.

En aquesta comunicació es presenta, de forma organitzada, el resultat de la recerca de documentació. La revisió ens permet conèixer noves facetes del pare Marià Payeras, com a explorador, lingüista, administrador i altres, que permetran completar la documentació publicada localment, així com constatar la rellevància que la figura del missioner té en el continent americà.

2. Breu ressenya biogràfica

Fra Marià Payeras fou, junt amb fra Juníper Serra i fra Fermín Francisco de Lasuén, un dels missioners més destacats de Califòrnia. Marià (Mariano, com ell el va utilitzar) va ser el nom escollit per Pere Antoni Payeras Borràs quan ingressà a l'Orde Franciscà Observant.

Pere Antoni Payeras Borràs nasqué a Inca el 10 d'octubre de 1769, al carrer de Sant Francesc. Fill de Pere Antoni Payeras i Jerònima Borràs. Era el sisè fill del matrimoni, després de dos nins i tres nines. Rebé el baptisme el dia següent, oficiat pel vicari Dr. José Sancho, i en foren els padrins de fonts Bartomeu Pujades i Isabel Mateu. Una vegada que complí un any de vida, fou confirmat pel bisbe Francisco Garrido de la Vega, juntament amb 193 nins i 137 nines d'Inca.

El jove Pere Antoni assistí a l'ensenyança parroquial i a les aules de gramàtica del convent de Sant Francesc, molt a prop de casa seva, i amb el qual la família tenia freqüent tracte. Aconsellat